

Laurențiu Vlad, *Istoria românești ale ideii de Europa, secolele XVII-XXI (imagini, note, reflecții)*, Colecția Studii Europene, Iași, Editura Institutul European, 2021, 344 p.

Apărută în cadrul colecției Studii Europene a Editurii Institutul European, colecție care editează lucrări din domeniul construcției și integrării europene, cartea prof. univ. Laurențiu Vlad, reputat cercetător în domeniul imagologiei istorice și istoria mentalităților, apare într-un context potrivit dacă avem în vedere evoluțiile politice, sociale și culturale ale momentului în care unitatea europeană tinde să fie tot mai mult asaltată de tendințe centrifuge și afirmări tot mai exacerbate, ale naționalismelor. Acestor tendințe, vizibile și în spațiul românesc contemporan, poate să le răspundă acest proiect editorial care și-a propus să sondeze dilemele dar și dezbaterile existente în spațiul românesc al secolelor XVII-XX asupra modelelor de urmat pentru dezvoltarea societății românești dar și a ideii de „Europă” astfel cum apare ele la nivelul și în imaginarul intelectualilor români.

Apariția acestei lucrări are însă și o valoare științifică deosebită fiind, pe de o parte, un moment al sintezelor istoriografice asupra unei teme devenită un veritabil domeniu de cercetare, căruia autorul îi consacră de altfel primul capitol, Ideea de „Europa” în cultura română: o temă a istoriografiei autohtone dinainte și de după 1990. În același timp, ne aflăm și în fața unei sinteze „personale”, după cum însuși notează autorul în partea introductivă a lucrării, ea reprezentând de fapt materializarea unui demers de cercetare conturat cu aproape 25 de ani în urmă și concretizat, parțial, prin numeroase studii și articole publicate în reviste și volume colective din țară și din străinătate. Așadar, cartea recenzată este rezultatul cercetărilor, și am spune noi, a maturizării subiectului, încununând de fapt preocupările de cercetare dar și didactice ale autorului. În această ordine de idei, se impune să subliniem și faptul că sinteza, istoriografică și personală, este totodată și rezultatul concret al experienței didactice ale profesorului Laurențiu Vlad care a susținut mai bine de 15 ani cursul de Istoria ideii de Europa la Universitatea din București dar și cursuri cu o tematică înrudită la Universitatea Lucian Blaga din Sibiu. De altfel, valențele didactice ale volumului sunt cât se poate de evidente, și mai ales utile ca material didactic, prin opțiunea autorului de a susține analizele prin includerea, după fiecare capitol, a unor selecții din surse istorice relevante pentru temele abordate.

Așadar, volum de sinteză cu valențe didactice pronunțate, cartea se adresează atât cercetătorilor interesați de subiect, capitolul I consacrat istoriografiei problemei este extrem de util pentru orice demers tematic similar, dar și profesorilor și studenților de la specializări precum Relații Internaționale, Studii Europene sau Istorie, structura, stilul și maniera de abordare întemeiate pe o foarte riguroasă documentare dând valoare deosebită acestui volum.

Din punct de vedere tematic, cartea se încadrează în sfera abordărilor de istorie a ideilor și mentalităților fiind de fapt o istorie conceptuală a ideii de „Europa” în cultura românească.

Din punct de vedere structural, carte este împărțită în cinci capitole, „istorii” și „preistorii”, după cum le denumește autorul, în care este urmărită ideea de Europă în cultura română, în dimensiunea ei istoriografică și istorică. După cum aminteam anterior, primul capitol, cum este și firesc oricărui demers de cercetare, se concentrează asupra istoriografiei problemei sintetizând cele mai semnificative contribuții științifice de dinainte și de după 1990, într-o analiză care se concentrează atât pe direcțiile de abordare cât și pe interpretările celor mai semnificativi exponenți ai temei. Astfel, sunt abordate, folosind criteriul de expunere cronologic și într-o manieră comparativă, principalele contribuții ale lui Adrian Marino, Vlad Georgescu și Alexandru Duțu dar și ale unor precursori ai acestei teme, poate mai puțin cunoscuți, precum Pompiliu Eliade sau Eugen Lovinescu. Aceeași metodologie se regăsește și în analiza literaturii științifice apărută după 1990, realizată după o prealabilă selecție, utilă și necesară, ținând cont de faptul că după 1990 interesul pentru acest subiect a cunoscut o dezvoltare spectaculoasă dar justificabilă. Pentru perioada de după 1990, s-a avut în vedere drept criterii de selecție două subiecte considerate esențiale: pe de o parte, cel al occidentalizării/modernizării societății românești iar, pe de altă parte, percepția autohtonilor asupra culturii europene și a locului civilizației nord-dunărene între cele ale Europei. S-au adăugat și alte repere selective precum poziția civilizației române în raport cu cea occidentală jalonând între două dimensiuni, marginalitate sau parte componentă. În principal, autorul a selectat și sondat acele demersuri care au valorificat dimensiunea istorică a ideii și conștiinței europene în spațiu românesc. Pentru perioada de după 1990 principalele analize istoriografice au vizat, evident, lucrările lui Alexandru Duțu și Adrian Marino care au continuat să abordeze subiectul dar și autori precum Răzvan Theodorescu sau Gheorghe Ceaușescu, în general, este vorba despre autori cu studii și articole publicate în diverse periodice culturale ale perioadei. Nu putem să nu notăm și remarca autorului vizavi de formația profesională a profesorilor - evident și autorilor- de cursuri consacrate istoriei sau construcției europene, care se instituționalizează luând forma unor specializări universitare,

în marea lor majoritate umaniști, istorici, filologi sau filosofi. Potrivit lui Laurențiu Vlad atare situație se explică prin faptul că la începutul anilor 1990 ei au fost reprezentanții singurelor domenii socio-umane care mai existau în programele universitare având deci disponibilitatea, înclinația și lecturile necesare pentru un asemenea demers.

Cu capitolul al doilea se inaugurează de fapt preistoria și istoriile ideii de Europa într-o succesiune cronologică. Astfel, capitolul cuprinde o analiză a scrierilor cronicarilor și oamenilor de cultură români care au formulat, fie explicit sau tangențial, proiecții asupra Europei în multiplele sale ipostaze. Remarcăm în acest capitol și faptul că autorul nu s-a oprit doar la analiza autorilor „consacrați” precum Grigore Ureche, Miron Costin, Radu Popescu sau Ion Neculce ci a integrat în analiză și autori precum Ioan Dobrescu, Zilot Românul sau Nicolae Stoica de Hațeg. Criteriile de analiză au fost aceleași ca și în capitolul precedent: cronologic și tematic constituind de fapt o sinteză riguroasă asupra imaginii Europei - geografice, religioase, confesionale sau culturale, atât a celei admirate dar și a celei blamate, acuzate de coruperea esenței românești. Se remarcă așadar faptul că Laurențiu Vlad a inventariat nu doar reprezentările unei Europe, idealizate, model de urmat ci și a celor care au văzut Apusul ca fiind o sursă nocivă, ca un potențial pericol pentru identitatea românească. E vorba despre autori precum Zilot Românul, Ioan Dobrescu și Grigore Andronescu pe care autorul, reluând formula lui Vlad Georgescu, îi încadrează între exponenții anti europenism-ului autohton.

Dacă primele două capitole respectă abordarea sintetică, istoriografică și istorică, următoarele trei capitole iau forma unor studii de caz. Astfel capitolele al treilea și al cincilea se concentrează pe analiza a două publicații periodice, „Albina Românească” (1829-1849) și respectiv, „Idea Europeană” (1919-1929. Apreciem credem la justa valoare opțiunea autorului de a sonda publicațiile periodice (re)descoperite de altfel, în ultimii ani ca valoroase surse istorice. Intercalat, dar tot sub forma unui studiu de caz, în capitolul al patrulea autorul analizează modelele și referințele europene ale lui Barbu Catargiu astfel cum sunt ele reflectate în discursurile și scrierile politice ale acestuia din perioada 1855-1862. Viziunea cărturarului român se proiectează însă pe o analiză succintă pe care Laurențiu Vlad o realizează principalelor modele europene occidentale care au influențat civilizația românească în secolele XIX-XX, precedate de scurte note biografice dar și de trimiteri la modelele de referință, englez, francez și german susținute și de analize istoriografice ale autorilor contemporani care au abordat această tematică. (Lucian Boia, Aurel Filimon, Pompiliu Eliade etc.) Opțiunea autorului pentru acest studiu de caz a fost de a trece dincolo de teoretizări și de a exemplifica, printr-un alt studiu de caz, maniera în care modelul

occidental cu specificitățile sale „geografice” apare în viziunea lui Barbu Catargiu, opțiune întemeiată fără îndoială și pe faptul că acesta a fost primul ministru al guvernului unic al Principatelor Unite. Într-adevăr, considerăm că util poate pentru complexitatea dezbaterilor asupra modelelor europene de referință ar fi fost o analiză comparată care să analizeze viziunea conservatorului Barbu Catargiu cu aceea a unui liberal de pildă, abordare însă care se regăsește, parțial, în sfârșitul capitolului sub formă de concluzii, unde sunt sintetizate principalele viziuni asupra Europei, atât ale unor intelectuali conservatori precum Apostol Arsache, Constantin N. Brăiloiu, Alexandru Lahovary, Titu Maiorescu etc. dar și a altor lideri, care se vor fi afirmat la începutul sec. al XX-lea. Cu siguranță, Laurențiu Vlad a ales acest studiu de caz atât prin prisma personalității și implicării lui Barbu Catargiu în viața politică dar și prin contextul perioadei în care a trăit, aceea a modernizării și europenizării Principatelor Române. Analiza a evidențiat perspectiva conservatoare, specifică unui exponent al conservatorismului, prin faptul că Franța nu apare ca fiind un model politic funcțional, de stabilitate constituțională dat fiind trecutul recent, revoluționar al acestui stat.

Capitolul al cincilea, ultimul decupaj, este destinat publicației „Ideea Europeană” în perioada primului deceniu interbelic. Alegerea acesteia precum și a perioadei a fost motivată de dorința autorului de a evidenția modul în care „s-au conturat elementele de identitate politică și culturală continentală în imaginarul autohton”. Subiectul își are locul deosebit în economia lucrării, dar și a temei în general, datorită faptului că 1918, prin actul Unirii, a impus fără îndoială (re)definirea viziunii asupra Europei și a dimensiunilor sale de model pentru noul stat român. Capitolul s-a structurat așadar în jurul unor teme dar și personalități culturale și politice care au apărut în paginile publicației între anii 1919-1928, mai exact în perioada în care revista a fost condusă de către Constantin Rădulescu-Motru și destinată, Laurențiu Vlad insistând și asupra tirajului și profilului cititorilor, intelectualilor, având deci un caracter enciclopedic, cosmopolit și european. În paginile publicației se regăsesc atât intervențiile unor intelectuali români (Virgil I. Bărbat, Cora Irineu, Marin Ștefănescu) dar și europeni precum Henri Barbusse, Giovanni Papini etc.).

În concluzie, prin studiile de caz: „cele destinate unor personalități precum Barbu Catargiu și Constantin în Rădulescu-Motru (în ultimul capitol, autorul insistă pe trei dintre articolele publicate de către acesta în „Ideea Europeană”) și cele consacrate publicațiilor periodice, considerăm că autorul și-a atins obiectivul de a reda, în succesiune cronologică și abordare tematică, evoluția ideii de Europă, a conștiinței „apartenenței sau ne-apartenenței la civilizația occidentală”. Salutăm așadar acest demers de istorie culturală cu puternice valențe didactice, încununare a unui proiect

științific început în urmă cu mai multe decenii, astăzi complet maturizat, reflecție a istoricului și profesorului pe deplin format, istoricul Laurențiu Vlad.

Georgeta Fodor